

EUROOPA
KOMISJON

LIIDU VÄLISASJADE
JA JULGEOLEKUPOLIITIKA
KÕRGE ESINDAJA

Brüssel, 16.7.2026
JOIN(2026) 16 final

ÜHISARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

üldiste soodustuste süsteemi kohta ajavahemikul 2023–2025

{SWD(2026) 184 final} - {SWD(2026) 185 final} - {SWD(2026) 186 final} -
{SWD(2026) 187 final} - {SWD(2026) 188 final} - {SWD(2026) 189 final} -
{SWD(2026) 190 final} - {SWD(2026) 191 final} - {SWD(2026) 192 final}

1. SISSEJUHATUS JA PÕHIPUNKTID

Üldine tariifisoodustuste kava (edaspidi „GSP“) on peamine vahend, mille kaudu Euroopa Liit (EL) toetab väikese ja keskmisest väiksema sissetulekuga riike nende püüdlustes vähendada vaesust ning edendada majanduskasvu ja kestlikku arengut. EL annab neile riikidele ühepoolset eelisjuurdepääsu ELi turule, kõrvaldades või vähendades imporditollimakse, vähim arenenud riigid saavad aga kasu tollimaksu- ja kvoodivabast pääsust ELi turule. Kestlikkuse edendamiseks peavad GSP raames soodustatud riigid täitma kohustusi seoses konkreetsete rahvusvaheliste konventsioonide ja lepingutega, mis käsitlevad inimõigusi, töötajate õigusi, keskkonna- ja kliimakaitset ning head valitsemistava seoses uimastikontrolli ja korruptsioonivastase võitlusega.

Ühe osa GSP rakendamisest moodustavad korrapärane järelevalve ja aruandlus vastavalt GSP määrusele¹. Arvestades GSP olulisust ELi laiemas välispoliitikas ja välistegevuses, on sarnaselt eelmise aruandega² ka käesoleva, Euroopa Parlamendile ja nõukogule GSP rakendamise kohta esitatava viienda aruande³ võtnud ühiselt vastu Euroopa Komisjon ja kõrge esindaja. See on viimane praeguse GSP määruse alusel koostatav aruanne. Põhjuseks on üleminek uuele GSP määrusele, millega eelkõige nähakse ette alates 1. jaanuarist 2027 kohaldatavad rangemad kestlikkus- ja läbipaistvusnõuded.

Käesolev aruanne hõlmab GSP rakendamist ja mõju ajavahemikul 2023–2025 (edaspidi „aruandlusperiood“) kolme korra raames: 1) GSP standardne kord, mida kohaldatakse väikese ja keskmisest väiksema sissetulekuga riikide suhtes;⁴ 2) kestlikku arengut ja head valitsemistava stimuleeriv erikord (GSP+), mida kohaldatakse nende GSP raames soodustatud riikide suhtes, kes võtavad kestlikkusega seotud lisakohustusi;⁵ 3) erikord „Kõik peale relvade“ (EBA), mida kohaldatakse vähim arenenud riikide suhtes. Sel aastal täitub ELi EBA instrumendi kehtestamisest 25 aastat.

Praegu saab GSP korra raames soodustusi 65 arenguriiki, kellest 44 on vähim arenenud riigid. See vastab kogu maailmas enam kui kolmele miljardile inimesele, kellest üle ühe miljardi elab vähim arenenud riikides. 2024. aastal hoidsid GSP raames soodustatud riigid tänu soodustariifidele kokku hinnanguliselt 5 miljardit eurot, millest EBA raames soodustatud riikide sääst moodustas üle 3 miljardi euro.

Soodustuste süsteemist suurimat kasu saavad riigid on Bangladesh (2024. aastal 19 miljardit eurot EBA erikorra soodustuste alusel toimuvast impordist ELi), India (11,7 miljardit eurot GSP standardse korra soodustuste kasutamise alusel toimuvast impordist ELi) ja Pakistan (7,1 miljardit eurot GSP+ soodustuste kasutamise alusel toimuvast impordist ELi). Ülekaalukalt on esikohal rõivasektor, mis moodustab 59 % GSP kava alusel toimuvast kaubavahetusest.

Lisaks GSPst saadavale kaubanduslikule ja majanduslikule kasule on see kava ka mõjus ja tõhus stiimul soodustatud riikides sotsiaalvaldkonna, keskkonna- ja kliimaküsimustega seotud kestlikuks arenguks, mis põhineb rahvusvaheliselt tunnustatud normidel ja standarditel. Keskne roll on ELi järelevalvel ja GSP alusel toimuval koostööl, kuna eriti GSP+ soodustab struktureeritud koostööd ELi institutsioonide, soodustatud riikide valitsuste ja kodanikuühiskonna vahel. Sellega toetatakse inimõiguste, töötajate õiguste ning kliima- ja keskkonnakaitsega seotud rahvusvaheliste kohustuste täitmist ning aidatakse tõhustada korruptsioonivastaseid ja õigusriigi põhimõtte järgimist edendavaid reforme. Kava tagab jätkuvalt tasakaalu soodustatud riikide kaubanduse kasvupotentsiaali soodustamise, ühiste väärtuste edendamise ja kestlikkuseesmärkide täitmise vahel. Edendades tollimaksudelt saavutatud kokkuhoiu kaudu kaubavahetust GSP raames soodustatud riikidega, toetatakse ka

ELi majandust ja ettevõtjaid, samal ajal kaitseb kava ELi majanduslikke huve ja tundlike sektorite konkurentsivõimet.

Käesolevale aruandele lisatakse komisjoni talituste üheksa riigipõhist töödokumenti: üks iga praeguse kaheksa GSP+ raames soodustatud riigi (Boliivia, Cabo Verde, Kõrgõzstan, Mongoolia, Pakistan, Filipiinid, Sri Lanka ja Usbekistan) kohta ja üks EBA erikorra raames soodustatud riikide kohta, kellega tehakse tõhustatud koostööd (Bangladesh, Kambodža ja Myanmar). Aruanne kajastab komisjoni talituste ja Euroopa välisteenistuse koostööd soodustatud riikide ametiasutuste, kodanikuühiskonna, sotsiaalpartnerite ja äriühingutega, sealhulgas järelevalvemissioonid GSP+ raames soodustatud riikidesse ning tõhustatud koostöö mõne EBA erikorra raames soodustatud riigiga. Lisaks tuginetakse aruandes rahvusvaheliste järelevalveasutuste järeldustele valdkondades, mis on seotud soodustatud riikide suhtes kohaldatavate GSP tingimustega, ja vajaduse korral võetakse neid ka arvesse.

2. ÕIGUSRAAMISTIKU MUUDATUSED ARUANLUSPERIOODIL

a) Kava rakendamine

Komisjon on võtnud aruandlusperioodil vastu mitu üldist tariifisoodustuste kava käsitleva määruse rakendamise seotud õigusakti:

- riigid, mis on GSP alt välja arvatud: Indoneesia on kolmel järjestikusel aastal jõudnud Maailmapanga liigituse kohaselt üle keskmise sissetulekuga riikide hulka ja lahkub kavast 1. jaanuaril 2027⁶. Keenia suhtes hakatakse alates 1. jaanuarist 2027 GSP asemel täielikult kohaldama ELi ja Keenia vahelist majanduspartnerluslepingut, mis jõustus 1. juulil 2024⁷.
- Üleminek EBA erikorralt GSP standardsele korrale: 13. detsembril 2023 arvati ÜRO otsusega Bhutan vähim arenenud riikide seast välja. Seega lõpetatakse pärast kolmeaastast üleminekuperioodi Bhutani suhtes EBA erikorra kohaldamine ja Bhutan läheb alates 1. jaanuarist 2028 üle GSP standardsele korrale⁸. Ka São Tomé ja Príncipe arvati 13. detsembril 2024 vähim arenenud riikide seast välja ja läheb alates 1. jaanuarist 2029 üle GSP standardsele korrale⁹.
- Haavatavuse künnisväärtused: kava raames soodustatud riikide loetelu täiendavaks muutmiseks kohandati GSP+ seisukohalt asjakohast haavatavuse künnisväärtust¹⁰.
- Soodustuste järkjärguline kaotamine teatavate toodete puhul: pärast asjakohaste impordikünniste saavutamist peatati standardse GSP tariifsed soodustused mitme Indiast, Indoneesiast ja Keeniast imporditud toote puhul aastateks 2023–2025^{11, 12} ja pärast seda [ka 2026. aastaks]¹³.
- Kaitsemeetmed: Kambodžast ja Myanmarist pärit riisi ekspordi suhtes kehtestati 2024. aastal pärast uurimise taasalgustamist uuesti kaitsemeetmed¹⁴. 2025. aastal kehtestati konkreetsed põllumajanduslikud kaitsemeetmed Pakistanist pärit etanooli impordi suhtes¹⁵.

b) GSP pärast 2026. aastat

GSP raames soodustatud riikide arv peaks ka edaspidi vähenema. Mis puudutab eelseisvaid väljaarvamisi, siis on Maailmapank kaks GSP+ raames soodustatud riiki liigitanud üle keskmise sissetulekuga riikide hulka (Cabo Verde 2025. aastal ning Mongoolia 2024. ja 2025. aastal). Kui nad vastavad üle keskmise sissetulekuga riikide tingimustele kolm aastat järjest, ei kohaldata nende suhtes enam GSP soodustusi. Lisaks arvatakse kavakohaselt vähim arenenud riikide seast välja mitu praegust EBA erikorra raames soodustatud riiki. Pärast vähim arenenud riikide seast väljaarvamisele järgnevat kolmeaastast üleminekuperioodi lahkuvad

need riigid (vt täpsemalt punkt 4c) EBA erikorrast ja lähevad üle GSP standardsele korrale, kui nad ei taotle edukalt liitumist GSP+ erikorraga.

Komisjon esitas 22. septembril 2021 ettepaneku kehtestada uus üldine tariifisoodustuste kava ajavahemikuks 2024–2033¹⁶. Kuna ELi uus üldine tariifisoodustuste kava ei olnud 2023. aastal veel vastu võetud, pikendasid kaasseadusandjad praeguse GSP määrase kohaldamise kestust 31. detsembrini 2027¹⁷. Uus GSP määrus ajavahemikuks 2027–2036 võeti vastu 17. juunil 2026 ning seda hakatakse kohaldama alates 1. jaanuarist 2027¹⁸.

Uue määrase suhtes kokkuleppele jõudmine on tähtis pöördepunkt, mis tagab, et EL toetab ka edaspidi arenguriike nende püüdlustes saavutada majanduskasv ja kestlik areng, tuginedes õiglasele ja prognoositavale raamistikule. Uue määrasega kaitstakse ELi soosivat lähenemisviisi arenguriikidest pärit impordi suhtes kohaldatavatele tariifsetele soodustustele. Selles säilitatakse varasemate õigusaktide rõhuasetus, et tagada järjepidevus ja prognoositavus nii GSP raames soodustatud riikide ja nende eksportijate kui ka ELi importijate jaoks.

Uue määrasega lisatakse GSPga seotud dokumentide hulka, mida GSP raames soodustatud riigid peavad järgima, viis uut rahvusvahelist konventsiooni¹⁹ (GSP tingimused, vt punkt 3c) ning Kyoto protokolliga asendav Pariisi kliimakokkulepe²⁰. Lisaks luuakse uue määrasega võimalus peatada soodustuste kohaldamine keskkonna- ja kliimakaitset ning head valitsemistava käsitlevates konventsioonides sätestatud põhimõtete raske ja süstemaatilise rikkumise korral ning juhul, kui esineb raskeid ja süstemaatilisi puudusi seoses rahvusvahelise kohustusega võtta ebaseadusliku rände olukorras tagasi oma riigi kodanikud. Uue kavaga parandatakse järelevalvet, läbipaistvust ja kodanikuühiskonna kaasamist ning kehtestatakse peatamise kiirmenetlus, mida kohaldatakse eriti raskete rikkumiste korral. Lisaks muudetakse tõhusamaks kaitsemehhanismid, millega lahendatakse olukordi, kus soodustatud riigi impordi kasv võib kahjustada tootjaid ELis.

Uue määrase alusel GSP+ staatuse säilitamiseks peavad praegused GSP+ raames soodustatud riigid taotlema uuesti erikorraga liitumist. Kõik GSP+ erikorraga liituda soovivad riigid peavad esitama tegevuskava erikorra tõhusaks rakendamiseks uute normide alusel. Praegustele GSP+ raames soodustatud riikidele kehtestatakse kahe aasta pikkune üleminekuperiood, mis kestab 2028. aasta lõpuni, ning komisjon ja Euroopa välisteenisus on valmis toetama soodustatud riike, kui nad taotlevad uuesti erikorraga liitumist.

3. GSP MÕJU

a) Mõju kaubandusele aastatel 2022–2024²¹

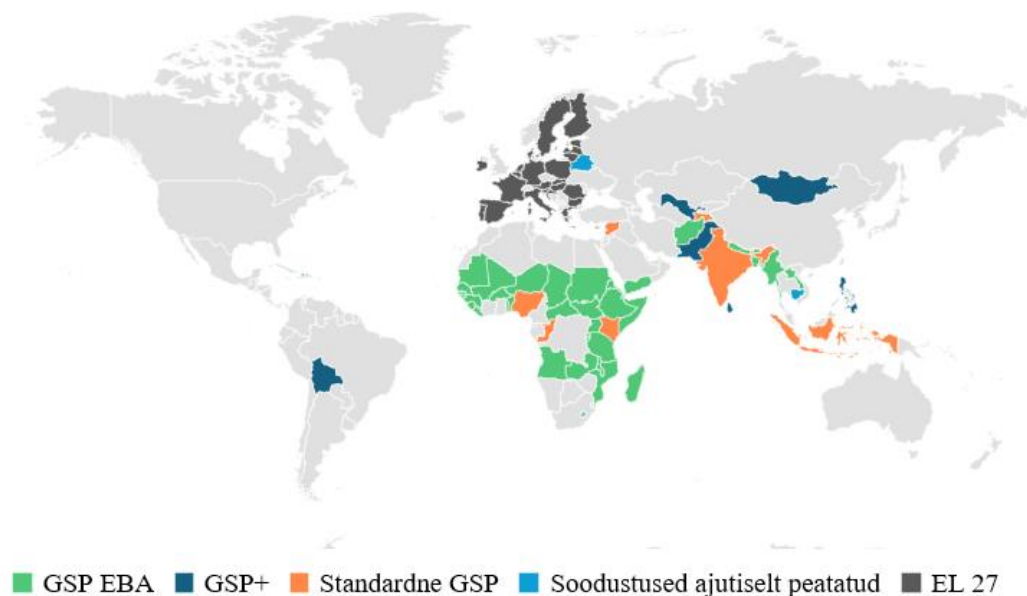
Üldine tariifisoodustuste kava hõlmab kolme soodustatud riikide arengu- ja kohustuste tasemele vastavat korda:

- GSP standardne kord, mida kohaldatakse tingimustele vastavate väikese ja keskmisest väiksema sissetulekuga riikide suhtes, kes ei ole sõlminud ELiga muud vabakaubanduslepingut. Selle korra alusel vähendatakse ELi suunduva impordi puhul tollimaksu 66 %-l tariifiridadest, 26 % tariifiridadest on aga tollimaksuvabad. Standardse GSP korra raames soodustatud riike on praegu 11²².
- GSP+ on erikord, mis annab standardse GSP raames soodustatud riikidele tollimaksuvaba juurdepääsu 66 %-le tariifiridadest tingimusel, et riigis rakendatakse tõhusalt peamisi rahvusvahelisi konventsioone ja lepinguid, mis käsitlevad inimõigusi, töötajate õigusi,

keskkonna- ja kliimakaitset ning head valitsemistava. Selle korra raames soodustatud riike on praegu kaheksa²³.

- EBA erikord on ette nähtud vähim arenenud riikide jaoks ja selle alusel saab tollimaksuvabalt importida ELi kõiki kaupu, välja arvatud relvad ja laskemoon. EL kohaldab seda korda tähtajatult. EBA erikorra raames saavad soodustusi 46 riiki, kellest kaks (Bhutan ning São Tomé ja Príncipe) arvati küll vähim arenenud riikide seast välja, kuid jäävad üleminekuperioodi vältel selle erikorra raames soodustatud riikideks.

Joonis 1. GSP raames soodustatud riigid

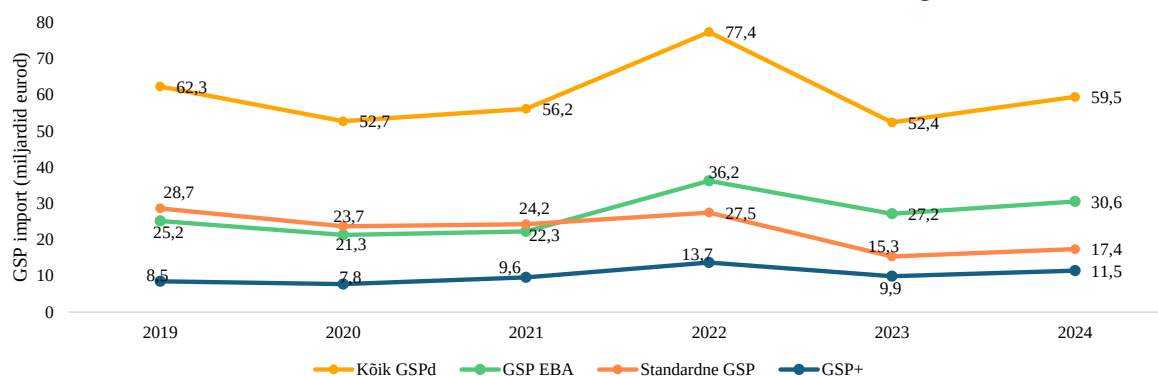

Märkus: hallid alad tähistavad riike, mida ELi GSP ei hõlma.

2024. aastal imporditi ELi üldisi tariifseid soodustusi kasutades peaaegu 60 miljardi euro väärtuses kaupu, millest said kasu nii partnerriigid kui ka ELi importijad ja tarbijad. Sellest veidi üle 50 % ehk 30 miljardi euro väärtuses imporditi EBA erikorra alusel, 11,5 miljardi euro väärtuses imporditi GSP+ raames soodustatud riikidest ja ligikaudu 17 miljardi euro väärtuses standardse GSP raames soodustatud riikidest.

ELi import GSP korra alusel

Joonis 2. Kolme GSP korra alusel toimuva ELi impordi suundumus

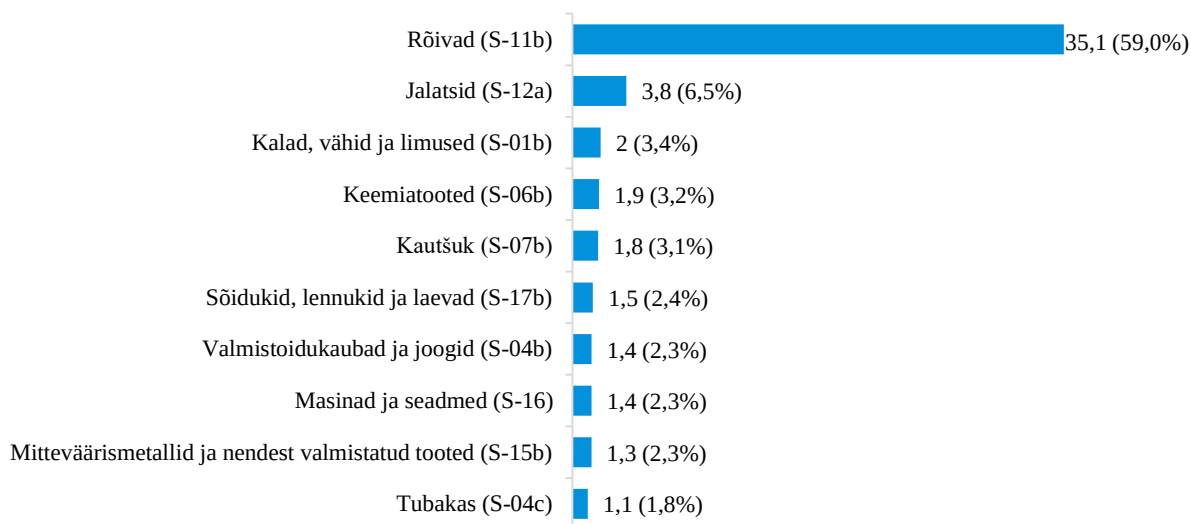

GSP alusel toimuv import suurenes 52 miljardilt eurolt 2023. aastal 59 miljardi euroni 2024. aastal, jäi aga alla 2022. aasta tippasemele, mil üldise tariifisoodustuste kava alusel toimuv import ulatus ligikaudu 77 miljardi euroni, ja oli vähenenud ka võrreldes COVID-19 pandeemia eelse ajaga (62 miljardit eurot 2019. aastal). COVID-19 kriisile järgnenud taastumine ja Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu, mis vallandas energiakriisi, tõstsid maailmaturu hindu ja suurendasid ELi impordi väärtuse 2022. aastal rekordiliselt kõrgeks. Kui COVID-19 järgne taastumine stabiliseerus ja energiahinnad hakkasid alates 2023. aastast langema, normaliseerusid ka kaubandusnäitajad²⁴. Lisaks ei ole pärast ELiga

vabakaubanduslepingu sõlmimist Vietnam alates 1. jaanuarist 2023 enam standardse GSP raames soodustatud riik. Ka see vähendas standardse GSP soodustuste alusel toimunud kaubanduse mahtu mitme miljardi euro võrra.

Peamised tootejaotised, milles suhtes kohaldatakse GSP soodustusi

Joonis 3. GSP (standardse GSP, GSP+ ja EBA) alusel imporditud toodete peamised jaotised 2024. aastal (miljardites eurodes ja koguimpordi osakaaluna)

2024. aastal oli rõivasektor (S-11b)²⁵ ülekaalukalt üldistest tariifsetest soodustustest kõige enam kasu saav sektor, kus kava alusel ELi toimuva impordi maht oli 35,1 miljardit eurot ja moodustas 59 % kogu kaubavahetusest GSP alusel. Sellele järgnesid jalanõud (S-12a) (3,8 miljardit eurot) ning kalad, vähid ja limused (S-01b) (2 miljardit eurot). Aruandlusperioodi igal aastal oli suurim sektor rõivad (S-11b). Masinate ja seadmete (S-16) tähtsus langes (tähtsuselt 2. kohalt 2022. aastal 8. kohale 2024. aastal), kuid näiteks sõidukid, lennukid ja laevad (S-17b) ning valmistoidukaubad ja joogid (S-04b) jõudsid 2022. aastal esikümnesse.

GSP raames tariifidest tulenev kokkuhoid

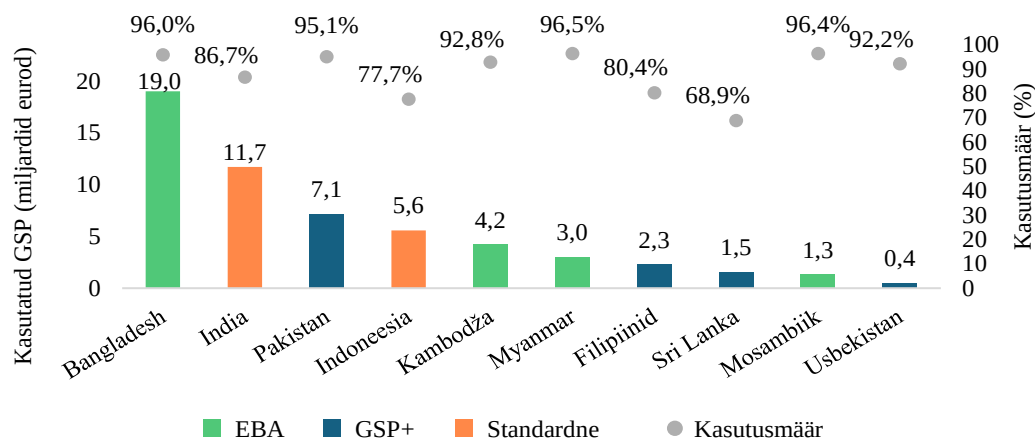
**5
miljardit
eurot**

tollimaksusoodustustena

GSP kolme korra raames soodustatud riigid säästsid 2024. aastal tollimaksude vähendamise või neist vabastamise tulemusena 5 miljardit eurot, EBA erikorra raames soodustatud riikide sääst oli aga kokku 3 miljardit eurot²⁶. Tollimaksult säästsid nii GSP raames soodustatud riikide eksportijad kui ka ELi importijad, seega said kasu ka ELi ettevõtjad ja tarbijad.

Peamised GSPd kasutavad riigid

Joonis 4. Kümme peamist riiki GSP soodustuste kasutamise väärtuse alusel 2024. aastal

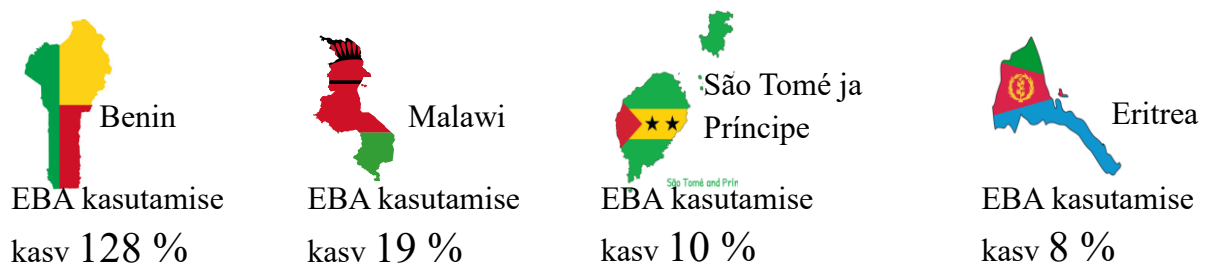
Soodustuste kasutamise määr on konkreetsest soodustusi kasutanud riigist pärit impordi osakaal võrreldes impordiga, mille suhtes oleks teoreetiliselt võimalik kohaldada üldisi tariifseid soodustusi. Keskmiselt moodustas 2024. aastal soodustuste kasutamise määr 88,8 % GSPga seotud koguimpordist ELi. EBA erikorra raames ulatub see määr vähim arenenud riikide puhul 94,5 %ni. Mõne riigi kasutusmäär ulatus teatavates jaotistes 100 %ni (näiteks Etioopia lõikelilledel juhul (jaotis S02-a)). Põhjused, miks GSP raames võimalikke tariifseid soodustusi ei kasutata täielikult ära, on erinevad, kuid nende hulka kuuluvad näiteks ebapiisav teadlikkus süsteemist, haldusega seotud puudused ja mitme alternatiivse kaubanduslepingu samaaegne olemasolu.

2024. aastal oli GSP soodustuste alusel ELi suunatud ekspordi väärtus suurim Bangladeshil (19 miljardi eurot), kelle soodustuste kasutamise määr oli kõrge (96 %). Järgnes India, kes standardse GSP korra alusel importis ELi kaupu 11,7 miljardi euro väärtuses, kuid kelle kasutusmäär oli madalam (87 %). GSP+ raames soodustatud riikidest tõuseb esile Pakistan, kelle ELi suunatud GSP+ impordi väärtus oli 7,1 miljardit eurot ja soodustuste kasutamise määr 95,1 %, samas kui Usbekistan on pärast GSP+ erikorra liitumist 2021. aastal jõudnud kümne peamise GSP raames soodustatud riigi hulka.

Riigid, kus GSP kasutamine on suurenenud kõige rohkem

Ajavahemikus 2022–2024 suurenes GSP soodustuste kasutamine kõige rohkem Beninis (128 %), jõudes 5,1 miljonilt eurolt 2022. aastal 11,7 miljoni euroni 2024. aastal. Teisel kohal oli Malawi, kus sama aja jooksul suurenes GSP soodustuste kasutamine 19 %, mis moodustas 13 % ELi suunatud koguekspordi kasvust. São Tomé ja Príncipe ning Eritrea jõudsid GSP kasutamise suurima kasvuga riikide hulka, kes kõik olid EBA erikorra raames soodustatud riigid. Kasvu vedavad sektorid erinesid riigiti, näiteks Beninis täheldati suurimat kasvu tekstiilitööstuses (S-11a ja S11b).

Joonis 5. Neli suurima GSP kasutamise kasvuga riiki (2022–2024)

b) Rahvusvaheliste konventsioonide ja lepingute järgimine

Üldiselt teevad GSP raames soodustatud riigid jätkuvalt edusamme kestliku arengu ning rahvusvaheliste põhimõtete ja standardite järgimise suunas, mis on osa GSPga liitumise tingimustest.

Kuigi rahvusvaheliste standardite järgimiseks ei piisa üksnes rahvusvaheliste konventsioonide ratifitseerimisest, on see tähtis esimene etapp. Enamik GSP raames soodustatud riikidest on ratifitseerinud palju olulisi rahvusvahelisi konventsioone. EBA erikorra raames soodustatud riikidest (kes ei pea ametlikult ratifitseerima GSPga seotud olulisi konventsioone) on näiteks Bangladesh (EBA erikorra raames soodustatud riik, kes saab kavast kõige suuremat kasu) ratifitseerinud kõik 27 GSP määruses loetletud konventsiooni, samuti täiendavad konventsioonid, mis lisatakse uue GSP määrusega.

Mõnel juhul on soodustatud riigid ratifitseerinud ka selliseid konventsioone ja lepinguid, mida praeguses GSP määruses ei ole nimetatud. Näiteks on kõik kaheksa GSP+ raames soodustatud riiki ratifitseerinud puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja Pariisi kokkuleppe, mida praegu kohaldatav GSP määrus ei hõlma, kuid mis alates 2027. aastast on osa kavast.

Paljudes GSP raames soodustatud riikides on edenenud ka hiljuti vastu võetud Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) põhiliste tööohutust ja töötervishoidu käsitlevate konventsioonide ning muude ILO konventsioonide (näiteks töötingimuste järelevalve konventsioon ja kolmepoolse konsulteerimise konventsioon) ratifitseerimine, mida praegu kohaldatavas GSP määruses ei ole nimetatud.

Nagu selgitatakse lähemalt käesoleva aruande punktis 4b ja aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumentides, on eelkõige GSP+ endiselt tugev ja struktureeritud raamistik, mis ühendab kaubanduse kestliku arenguga ning loob võimalusi poliitiliseks dialoogiks ja reformideks. GSP+ pakub soodustatud riikidele ka tugevaid stiimuleid ja võimaldeid, mis aitavad järgida rahvusvaheliselt tunnustatud standardeid, mille täitmise kohustuse nad on otsustanud võtta.

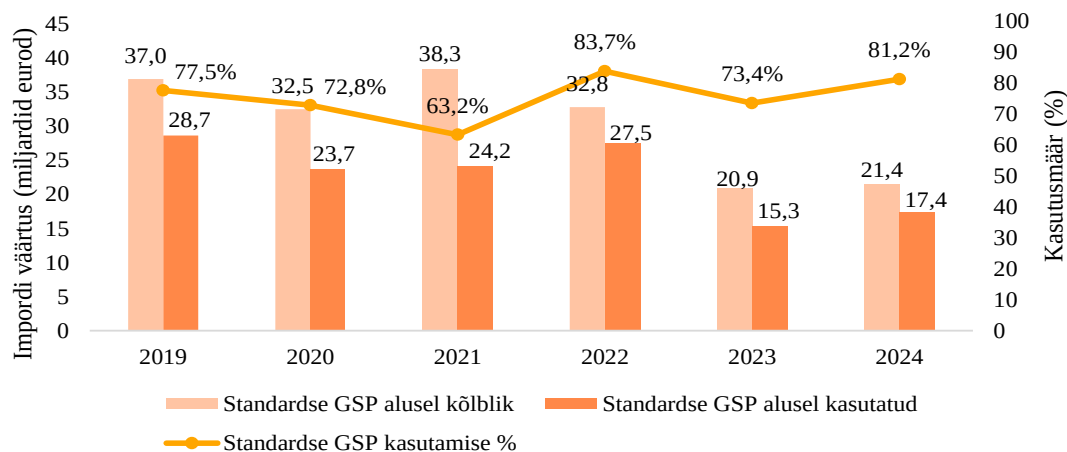
4. GSP KOLM SOODUSKORDA

a) Standardne GSP

Aruandlusperioodi ajal moodustas standardse GSP raames soodustatud riikide import jätkuvalt suure osa GSP impordist ja 2024. aastal oli sellise impordi osakaal 29,3 %. Peamised tooted,

mille suhtes kohaldati soodustusi standardse GSP korra alusel, olid 2024. aastal rõivad (S-11b), jalatsid (S-12a) ja keemiatooted (S06b). Üheteistkümnest praegusest standardse GSP raames soodustatud riigist (kellest Vanuatu liitus 2025. aastal) olid suurimad kasusaajad India ja Indoneesia: India importis 2024. aastal üldisi tariifseid soodustusi kasutades ELi kaupu 11,7 miljardi euro väärtuses, Indoneesia 5,56 miljardi euro väärtuses. Tulevikus see aga muutub, sest lisaks Indoneesiale ja Keeniale (vt punkt 2) arvatakse eeldatavasti ka India standardsest GSP korrast välja ning seega lahkub riik kavast pärast seda, kui hakatakse kohaldama ELiga sõlmitud kahepoolset kaubanduslepingut (läbirääkimised lõppesid 2026. aasta veebruaris) ja lõpeb sellele järgnev üleminekuperiood.

Joonis 6. Standardse GSP tingimustele vastava impordi, kasutatud soodustustega impordi ja soodustuste kasutamise suundumused

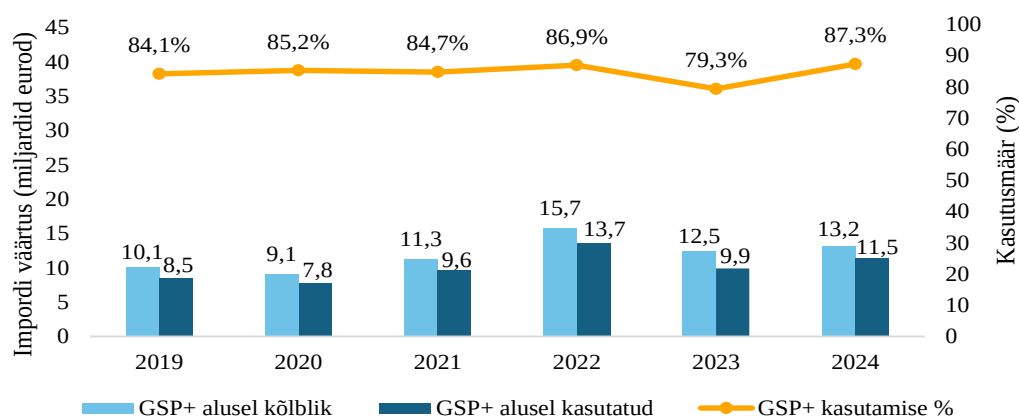

Kuigi standardse GSP alusel soodustuste kasutamise määr kõigub kõrgel tasemel, on COVIDi-eelse tasemega võrreldes vähenenud nii soodustuskõlblik import kui ka import, mille puhul tegelikult soodustusi taotletakse: 2019. aastal oli soodustuskõlbliku impordi väärtus 37 miljardit eurot ja kasutatud soodustustega impordi väärtus 29 miljardit eurot, 2024. aastal aga vastavalt 21 miljardit eurot ja 17 miljardit eurot. See oli peamiselt tingitud riikide lahkumisest standardsest GSP korrast, eelkõige Vietnami lahkumisest alates 1. jaanuarist 2023 pärast üleminekuperioodi, mis järgnes selle endise suurima soodustatud riigi ja ELi vahelise vabakaubanduslepingu sõlmimisele 2020. aastal. Lisaks liitus Usbekistan 2021. aasta aprillis GSP+ korraga.

b) GSP+

GSP+ korra alusel toimuva impordi suundumus on üsna positiivne hoolimata COVID-19 kriisile järgneva taastumise ja energiahindade mõjust. GSP+ alusel soodustuskõlblik import kasvas 2024. aastal COVID-19 eelselt tasemelt (10 miljardit eurot 2019. aastal) 13 miljardi euronini ja sellest tulenevalt suurenes import, mille puhul taotleti tegelikult soodustusi, 2024. aastal 11 miljardi euronini.

Joonis 7. GSP+ impordi ja soodustuse kasutamise suundumus

GSP+ alusel toimuva ELi impordi puhul suurenes soodustuste kasutamise määr 86,9 %-lt 2022. aastal 87,3 %-le 2024. aastal. Sellele väikesele kasvule järgnes langus: 2023. aastal oli kasutusmäär 79,3 %²⁷.

Peamine GSP+ raames soodustatud riik oli Pakistan, kes kasutas ELi importimise suhtes kohaldatud soodustusi 7,1 miljardi euro väärtuses. Pakistanile järgnesid Filipiinid ELi suunatud impordiga umbes 2,3 miljardit eurot ja kolmas suurim kasusaaja GSP+ raames oli Sri Lanka, kelle impordi väärtus oli 1,5 miljardit eurot.

Mis puudutab aruandeperioodil GSP määruks loetletud rahvusvaheliste konventsioonide järgimist, siis olid kõik GSP+ raames soodustatud riigid täielikult ratifitseerinud 27 GSPga seotud rahvusvahelist konventsiooni ja lepingut ega olnud avaldanud ühtki uut reservatsiooni.

Käesolevale aruandele lisatakse kaheksa riigipõhist komisjoni talituste töödokumenti, milles käsitletakse üksikasjalikult GSP+ raames soodustatud riikide kohustusi, mis on seotud inimõiguste, töötajate õiguste, keskkonna- ja kliimakaitse ning hea valitsemistavaga, ning ELi koostööd nende partnerriikidega nimetatud valdkondades. Nagu on täpsemalt kirjeldatud neis töödokumentides, täheldati aruandlusperioodil palju positiivseid suundumusi, kuid endiselt on ka lahendamata probleeme.

Paljud praegused GSP+ raames soodustatud riigid on käesolevas aruandes käsitletud aruandlusperioodi jooksul tugevdanud **inimõigustega** seotud õigusakte ja institutsioonilist korda. Näiteks on Kõrgõzstan, Usbekistan, Sri Lanka ja Pakistan karmistanud koduvägivalla vastu võitlemisega seotud õigusnorme ning Boliivia, Mongoolia, Usbekistan ja Filipiinid on rakendanud reforme lastekaitse valdkonnas. Pakistan piiras surmanuhtluse kohaldamist ja võttis vastu piinamisvastase õigusakti rakenduseeskirjad ning lapsabielu piiravad seadused Belutšistanis ja Islamabadis. Sri Lanka tugevdas riigisiseseid inimõiguste kaitse asutusi ning Filipiinidel loodi seoses inimõigustega uued järelevalvemehhanismid ja ministeeriumidevahelised koostöoasutused.

Enamikus GSP+ raames soodustatud riikides tehti edusamme ka seoses **töötajate õigustega**. Näiteks sisaldas Mongoolia riiklik tööjõu-uuring esmakordselt moodulit sunniviisilise töö kohta erasektoris ja lisatud oli ka ajateenistuses tehtavat tööd käsitlev osa. Usbekistanis jätkati jõupingutusi sunniviisilise töö kaotamiseks ning Filipiinid töötasid välja ühinemisvabaduse edendamise tegevuskava ja lapstööjõu kasutamise vähendamise strateegia. Pakistan ratifitseeris ILO sunniviisilise töö konventsiooni protokollid ja käivitas inimväärse töö

edendamiseks algatuse, mille eesmärk on suurendada töötajate üleminekut mitteametlikust ametlikku sektorisse. Mitmes soodustatud riigis võeti meetmeid, et vähendada lapstööjõu kasutamist ja tugevdada inimkaubanduse vastu võitlemist.

Paljud GSP+ raames soodustatud riigid on jätkuvalt pühendunud **keskkonnakaitsele** ja esitavad asjakohaste mitmepoolsete keskkonnalepingute alusel kliimaalaseid läbipaistvusaruandeid, tugevdavad bioloogilist mitmekesisust ja kaitsealasid käsitlevaid õigusakte ning tegevuskavasid kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooniga, edendavad Montreali protokollide rakendamist²⁸ ning koostavad kliimamuutustega kohanemise ja nende leevendamise kavasid, mis on seotud riiklikult kindlaksmääratud panusega, et tagada Pariisi kliimakokkuleppe rakendamist.

Paljudes riikides on paranenud uimastikontrolli ja korruptsioonivastase võitlusega seotud **valitsemistava**. Boliivias, Kõrgõzstanis, Pakistanis ja Sri Lankas on ajakohastatud korruptsiooni vastu võitlemise põhimõtteid.

GSP+ alusel võetud kohustuste täitmisega on aga endiselt ka probleeme.

Inimõigustega seotud valdkondadevaheliste probleemide hulka, mis on ühised paljudele GSP+ raames soodustatud riikidele, kuuluvad kohtusüsteemi ebapiisav sõltumatus, vähene juurdepääs õiguskaitsevahenditele, ebapiisav vastutusele võtmine rikkumiste eest, kodanikuühiskonna piiratud tegutsemisruum, väljendus- ja meediavabaduse piiramine; teated piinamise kohta, vastutuse puudumine ja riiklike raamistike ebapiisav kooskõla piinamist vastase konventsiooniga;²⁹ püsiv sooline vägivald, mis jätkub karistamatult; vähemuste ja LGBTIQ+ inimeste struktuurne diskrimineerimine. Mõnes GSP+ raames soodustatud riigis valitses terav vastuolu sotsiaal-majanduslike õiguste kaitse ja nõrkade vaesusevastaste strateegiate, piiratud haridusvõimaluste, sotsiaalkaitse süsteemide suurte puuduste või naistele majandusliku mõjuvõimu andmise vähese toetamise vahel. Endiselt esineb märkimisväärsed andmelünki, eelkõige seoses soolise vägivalla, piinamiste uurimise, lapstööjõu kasutamise ja inimkaubanduse eest vastutusele võtmisega.

Samasugune on olukord **töötajate õigustega** – kuigi õigusraamistikke on täiustatud, rakendatakse õigusakte ja tagatakse nende täitmist ebaühtlaselt ning tööinspeksioonide võimekus on sageli puudulik. Üldiselt esineb ikka veel haavatavate rühmade diskrimineerimist. Ühinemisvabadus on endiselt piiratud mitmes jurisdiktsioonis ja ka kollektiivlääbirääkimised on paljudel juhtudel raskendatud. Eelkõige põllumajanduses ja erasektoris jätkub lapstööjõu kasutamine ja esineb sunniviisilist töötamist. Ka naissoost töötajate õigusi on vaja veel edendada. Viivitamata tuleb kõrvaldada andmelüngad seoses kõigi GSP+ suhtes asjakohaste ILO konventsioonidega.

Paljudes GSP+ raames soodustatud riikides esineb **keskkonnakaitsega** seotud probleeme: viivitused keskkonnaandmete esitamisel (näiteks Stockholmi konventsiooni,³⁰ CITESi,³¹ Cartagena protokollide³² raamistike alusel), suutlikkuse ja ressursside piiratus, mis mõjutab keskkonda, ning haavatavus kliimamuutuste suhtes, mis koormab institutsionaalseid süsteeme. Kuigi võetud kohustused on ambitsioonikad, on sageli raskusi nende elluviimisega.

Juhtimise tõhustamiseks võiks suurendada jõupingutusi inimkaubanduse vastu võitlemisel, täiustada nõudluspoolseid meetmeid kooskõlas rahvusvaheliste inimõigustealaste normidega ja edendada korruptsioonivastast võitlust.

Pealegi süvendasid majanduskriisid (Boliivias, Sri Lankas) ja loodusõnnetused (Pakistanis, Filipiinidel, Sri Lankas) struktureseid probleeme ning vähendasid rakendussuutlikkust aruandlusperioodil.

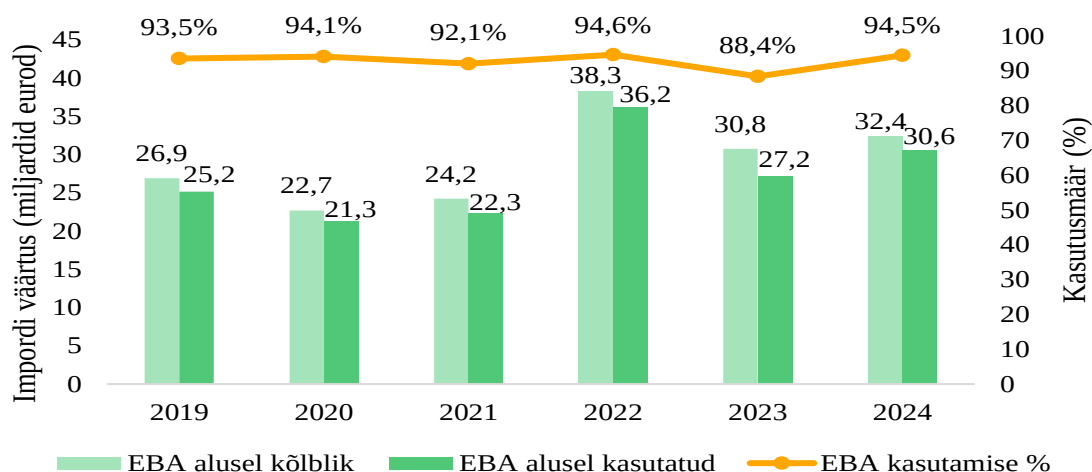
Mõnda neist probleemidest võib aidata lahendada ELi partnerlusprojektide raames tehtav koostöö, riigipõhiseid meetmeid on aga kirjeldatud GSP+ käsitlevates komisjoni talituste töödokumentides, mis on lisatud käesolevale aruandele.

c) Erikord „Kõik peale relvade“

i. Majandusandmed

EBA erikorra raames soodustatud riikide jaoks on kõige märkimisväärsamad ELi GSP algatusega kaasnevad soodustused. Import soodustatud riikidest selle sooduskorra raames suurenes 25,2 miljardilt eurolt 2019. aastal 30,6 miljardi euroni 2024. aastal.

Joonis 8. EBA erikorra raames toimunud impordi ja soodustuste kasutamise suundumus

EBA erikorra alusel soodustuste kasutamise määr kõikis ajavahemikus 2022–2024 vaid veidi. 2022. aastal oli kasutusmäär 94,6 %, 2023. aastal alanes see 88,4 %-le ja 2024. aastal tõusis taas 94,5 %-le. Import saavutas tipptaseme 2022. aastal tänu COVID-19 kriisist taastumisele ja energiahindade alanemisele, millele on osutatud eespool. Suundumuse analüüs näitas, et võrreldes COVID-19 kriisile eelnenud 2019. aastaga (soodustuskõlblik import 27 miljardit eurot, millest 25 miljardi euro puhul kasutati EBA soodustusi) oli import 2024. aastal suurem (soodustuskõlblik import 32 miljardit eurot, millest 31 miljardi euro puhul kasutati EBA soodustusi).

Joonis 9. ELi import GSP korra alusel ja riikidest, kellega tõhustati koostööd EBA raames

	ELi import GSP alusel (miljonites eurodes), v.a soodustuseta impordi				osakaal EBA erikorra alusel soodustatud riikidest aastatel 2022–2024
	2019 ³³	2022	2023	2024	
GSP (kõik)	62 326	77 393	52 419	59 450	
Standardne GSP	28 665	27 489	15 331	17 402	
GSP+	8 496	13 662	9 896	11 476	
EBA (kõik)	25 164	36 243	27 192	30 573	

EBA (ainult Aafrika)	2 782	4 141	3 151	3 888	11,9 %
Tõhustatud koostöö EBA raames					
Bangladesh	15 366	23 134	17 064	19 019	63,0 %
Kambodža³⁴	4 174	4 324	3 534	4 207	12,8 %
Myanmar	2 471	4 112	2 993	2 962	10,7 %

Aruandlusperioodil ja võrreldes COVIDi-eelse tasemega on jätkuvalt suurenenud kogu EBA, eriti aga Aafrikas asuvate EBA erikorra raames soodustatud riikide suhteline tähtsus. Samal ajal jätkus tõhustatud koostöö kolme riigiga, kes olid suurimad EBA erikorra alusel soodustuste saajad. Neid suundumusi käsitletakse üksikasjalikumalt allpool.

ii. Positsiooni parandavad soodustatud riigid

GSP eesmärk on soodustada majandusarengut. Seega on ainult hea, kui soodustatud riik ei kuulu enam vähim arenenud riikide hulka, st kui ta arvatakse vähim arenenud riikide hulgast välja ja lahkub pärast üleminekuperioodi EBA erikorrast. Sellised riigid võivad aga taotleda ühinemist GSP+ süsteemiga, et säilitada suurem osa soodustustest.

Lähitulevikus peaks paranema mitme riigi positsioon. **Bangladesh**, **Laose DRV** ja **Nepal** arvatakse kavakohaselt vähim arenenud riikide hulgast välja 2026. aastal,³⁵ **Saalomoni saared** 2027. aastal ning **Kambodža** ja **Senegal** 2029. aastal.

2024. aastal otsustas ÜRO arengupoliitika komitee iga kolme aasta tagant toimuva läbivaatuse käigus, et **Rwanda Vabariik**, **Uganda** ja **Tansaania** ületasid esimest korda väljaarvamise künnise. Kõik kolm riiki vastasid kolmest kriteeriumist kahele. Kavakohaselt käsitletakse neid riike uuesti 2027. aastal ja kui nad ka teist korda vastavad kriteeriumidele, võidakse soovitada nende väljaarvamist.

Kiribati ja **Tuvalu** soovitati vähim arenenud riikide seast välja arvata vastavalt 2018. ja 2012. aastal, kuid ECOSOC³⁶ lükkas nende väljaarvamise üle otsustamise edasi. Tuletades meelde oma 2021. aasta otsust kaaluda riigi väljaarvamise kohta otsuse tegemist 2024. aastal, otsustas ECOSOC ka 2024. aastal kaaluda väljaarvamist hiljem.

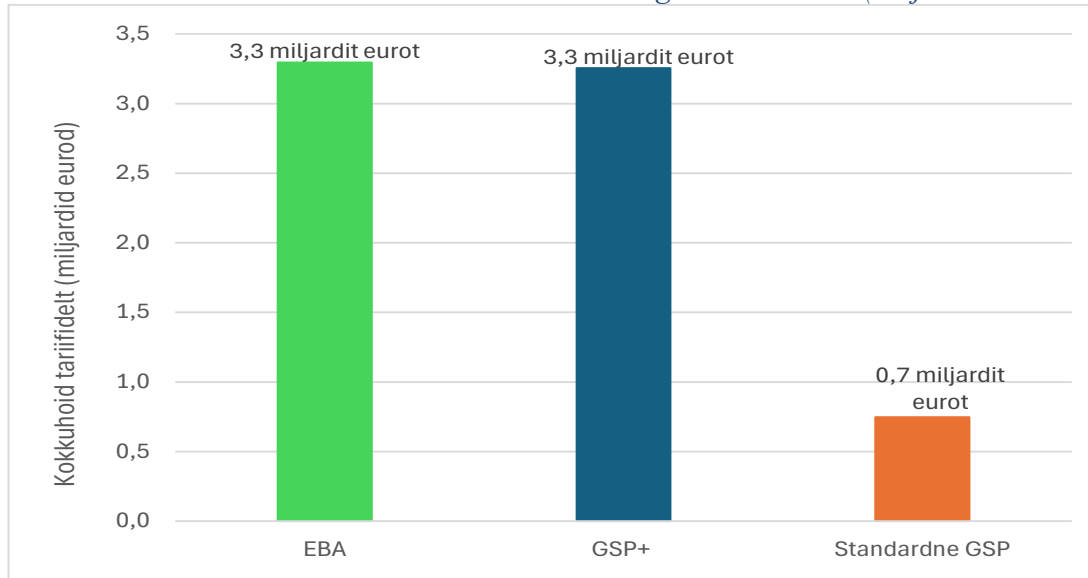
2024. aastal otsustas ÜRO arengupoliitika komitee iga kolme aasta tagant toimuva läbivaatuse käigus, et **Myanmari** ja **Timor-Leste** kohta väljaarvamise otsuse tegemine lükatakse edasi 2027. aastani.

Kui praegused EBA erikorra raames soodustatud riigid liituvad pärast väljaarvamist GSP+ süsteemiga, jääks nende kokkuhoid, mis 2024. aastal oli ligikaudu 3,3 miljardit eurot, üldjoontes samale tasemele, kuid üleminek standardsele GSP korrale vähendaks nende kokkuhoidu umbes 0,75 miljardi euron, mis tähendab vähenemist ligikaudu 80 % (vt joonis 10). GSP+ süsteemiga liitumine ei kompenseeri kunagi täielikult riigi staatust EBA erikorra raames, sest sellega kaasneks muu hulgas eriliste kaitsemeetmete ja rangemate päritolueeskirjade kohaldamine, mis tavaliselt vähendab soodustusi, mida need riigid saaksid tegelikult taotleda. See avaldub eriti selgelt rõivaid eksportivate riikide puhul.

Lisaks soodsatele üleminekuperioodidele toetab EL ka edaspidi riike, kes lahkuvad EBA erikorrast, eriti neid soodustatud riike, kes esitavad pärast lahkumist taotluse GSP+ erikorraga

liitumiseks, et vältida igasugust negatiivset mõju selliste riikide eksportijatele ja nendega kaubandussuhetes olevatele ELi äriühingutele.

Joonis 10. Soodustatud riikide hinnanguline kokkuhoid tariifidelt / tulude kasv EBA erikorra raames võrreldes GSP+ või standardse GSP korruga 2024. aastal (miljonites eurodes)

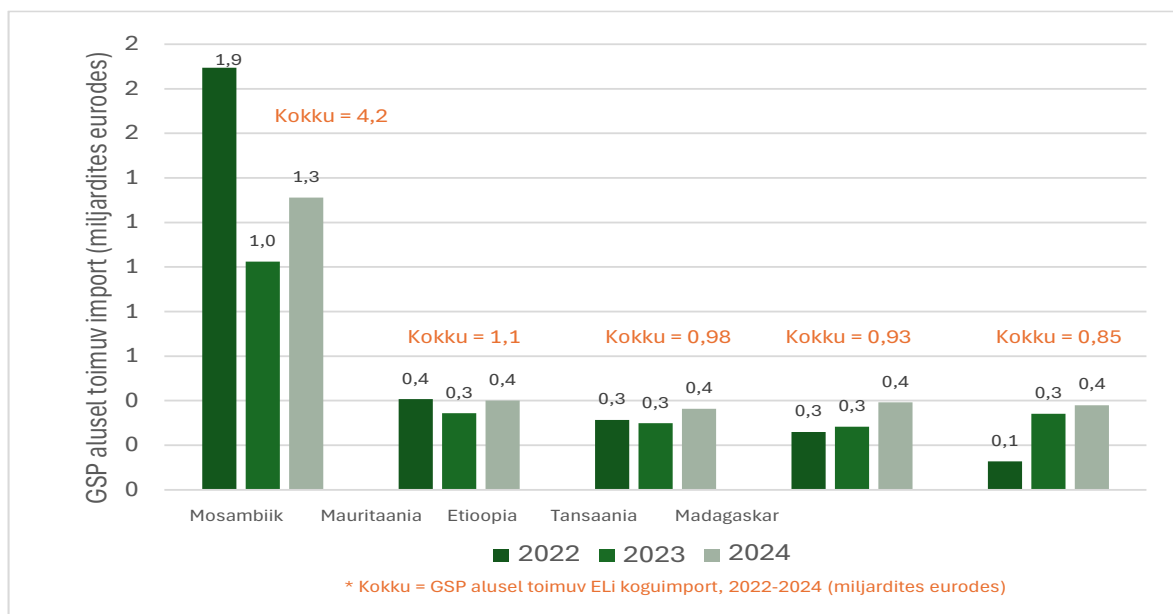

iii. Aafrika konkurentsivõime suurendamine

Kolm neljandikku EBA erikorra raames soodustatud riikidest asuvad Aafrika mandril (46st 33³⁷). Arvestades nende Aasia riikide arvukust ja suurust, kes peagi kavast välja arvatakse, moodustavad Aafrika riigid varsti EBA erikorra raames ülekaalus oleva rühma. ELi üldise tariifisoodustuste kava kõik kolm korda on olulised tugisambad, mille kaudu ELi toetab Aafrika majanduslikku mitmekesistamist ja integreerimist ülemaailmsetesse väärtusahelatesse, kuid erikord EBA eristub teistest.

Selle sooduskorra alusel toimuv import Aafrikas asuvatest EBA erikorra raames soodustatud riikidest ELi oli 2024. aastal 3,9 miljardit eurot ja suurenes võrreldes 2019. aastaga, kui impordi väärtus oli 2,8 miljardit eurot (vt ka tabel/joonis 9). EBA soodustuste kasutamise määr oli 2024. aastal 88,9 %, mis tähendab, et Aafrikas asuvad soodustatud riigid kasutavad soodustusi üha rohkem, kuid neil on potentsiaali enamaks. Tänu EBA erikorra raames saadud tollimaksuvabale juurdepääsule ulatus 2024. aastal Aafrikas asuvate soodustatud riikide vabastus imporditollimaksudest ligikaudu 213 miljoni euroni. Ajavahemikus 2022–2024 olid peamised EBA erikorra alusel eksportivad Aafrika riigid Mosambiik (4,2 miljardit eurot), Mauritaania (1,2 miljardit eurot), Etioopia (975,5 miljonit eurot), Tansaania (934,7 miljonit eurot) ja Madagaskar (848,1 miljonit eurot).

Joonis 11. Viis EBA erikorra raames suurimaid soodustusi saanud Aafrika riiki (koguimport, millele kohaldati EBA soodustusi; miljonites eurodes)

Nagu eespool öeldud, saavad mõned riigid väljaspool EBA erikorda soodustusi teiste GSP kordade alusel. Nigeeria, Kongo Vabariik ja Keenia kuuluvad standardse GSP alla (Keenia lahkub sellest 2027. aastal, sest alates 1. juulist 2024 kohaldatakse ELi ja Keenia vahelist majanduspartnerluslepingut), Cabo Verde saab soodustusi erikorra GSP+ raames. Aastatel 2022–2024 ulatus impordi kogumaht neist neljast Aafrika riigist, kes kasutasid GSP soodustusi, 579,4 miljoni euron, kusjuures suurima osakaaluga oli Nigeeria (372,4 miljonit eurot, kasutusmäär 70 %), kellele järgnesid Cabo Verde (172,5 miljonit eurot, kasutusmäär 85 %), Keenia (15,7 miljonit, kasutusmäär 1 %³⁸) ja Kongo Vabariik (18,7 miljonit eurot, kasutusmäär 58 %). Cabo Verde saab erikorra GSP+ raames soodustatud riigina oluliselt suuremaid maksuerandeid, kui ta oleks saanud standardse GSP raames (12,0 miljonit eurot võrreldes 3,9 miljoni euroga), mis tähendab lisasoodustusi 8,1 miljoni euro väärtuses³⁹.

Võrreldes sarnaste kavade, mille alusel teised arenenud riigid teevad ühepoolseid soodustusi, hõlmab ELi EBA erikorra soodustust kasutatav eksport kõige laiemat valikut erinevaid kaupu (53 % kõikidest tariifiridadest),⁴⁰ mis näitab, et import ELi vähim arenenud riikidest on väga mitmekesine. UNCTADI kohaselt⁴¹ annavad ELi EBA erikorra soodustused võrreldes USA, Jaapani ja Kanada süsteemidega absoluutarvudes suurimat kokkuhoidu tollimaksudelt⁴². EBA eristub erikordadest, mida Aafrika riikidele kohaldavad Hiina ja USA, mitte ainult selle poolest, et automaatselt loetakse soodustuskõlblikeks kõik vähim arenenud riigid, vaid ka seetõttu, et erikorda kohaldatakse tähtajatult. Selline eripära loob ettevõtjatele pikaajalise kindluse ja annab Aafrika soodustatud riikidele märkimisväärsed eeliseid: kuna EBA erikorra puhul puudub perioodilise pikendamise nõue, mis on omane teiste riikide üldistele tariifisoodustuste kavadele, suurendab EBA investorite usaldust, soodustab strateegiliste investeerimisotsuste tegemist ja innustab mitmekesisust eksportikanaleid. See on eriti asjakohane siis, kui arenguriikidel, kes saavad vähem tuge ja kellel on suuri raskusi teatavatele muudele turgudele pääsemisel, tekib lisaprobleeme.

Seega tõendavad erikord „Kõik peale relvade“ ja soodne juurdepääs turule, mis selle kaudu antakse vähim arenenud riikidele Aafrikas ja mujal, et EL on kindlalt pühendunud vähim arenenud riikide majanduskasvu ja kestliku arengu jätkuvalle toetamisele ning nende riikide

tihedamale lõimimisele ülemaailmse majandusega, kohaldades avatud, stabiilseid ja prognoositavaid kaubandustingimusi.

iv) Tõhustatud koostöö

Lisaks jätkuvale järelevalvele koos GSP+ raames soodustatud riikidega teevad komisjon ja Euroopa välisteenistus tõhustatud koostööd, et toetada EBA erikorra raames soodustatud riike ja innustada neid parandama olukorda üldise tariifisoodustuste kavaga seotud kriitilise tähtsusega valdkondades, eriti seoses peamiste rahvusvaheliste konventsioonidega, mis käsitlevad asjakohaseid inimõigusi ja töötajate õigusi. Tõhustatud koostöö **Bangladeshi, Kambodža**⁴³ ja **Myanmariga** on eriti oluline, arvestades nende märkimisväärset osakaalu EBA erikorra raames toimivas ELi koguimpordis, nagu näitab tabel/joonis 9. Samal ajal valitseb neis riikides väga erinev poliitiline, majanduslik ja arenguolukord, mistõttu on alustatud sihipärast tõhustatud koostööd, mille suund ja rõhuasetus on küll iga riigi puhul erinev. Koostöö raames võetakse kindlaks tehtud probleemide lahendamisel arvesse kõiki ELi olemasolevaid vahendeid (lisaks EBA erikorrale). Nende kolme EBA raames soodustatud riigiga tehtavat tõhustatud koostööd on üksikasjalikumalt kirjeldatud komisjoni talituste töödokumentides, mis on lisatud käesolevale aruandele.

5. PARTNERLUS JA KOOSTÖÖ / TOETUS GSP RAAMES SOODUSTATUD RIIKIDELE

Kuigi üldine tariifisoodustuste kava on terviklik vahend, millega toetatakse pikaajalist kestlikku arengut soodustatud riikides, tuleb soovitud tõhususe saavutamiseks kaubanduspoliitika ühendada arengupoliitika ja koostööga⁴⁴. Enamik ELi mitmeaastastest sihtprogrammidest ajavahemikuks 2021–2027, millega määratakse kindlaks ELi prioriteetsed valdkonnad ja arengukoostöö erieesmärgid, hõlmab kestliku majanduskasvu ning heade ja õiglaste töötingimustega inimväärsate töökohtade toetamist. Lisaks toetatakse mitmeaastaste sihtprogrammidega hea valitsemistava, inimõiguste, töötajate õiguste ning keskkonnakaitse standarditega seotud konventsioonide ja kohustuste ratifitseerimist ja tõhusat rakendamist. Erikorra GSP+ raames soodustatud kaheksa riigi puhul pööratakse mitmeaastastes sihtprogrammides erilist tähelepanu GSP+ tingimuste täitmisele ja kestliku arengu seisukohalt oluliste valdkondade edendamisele.

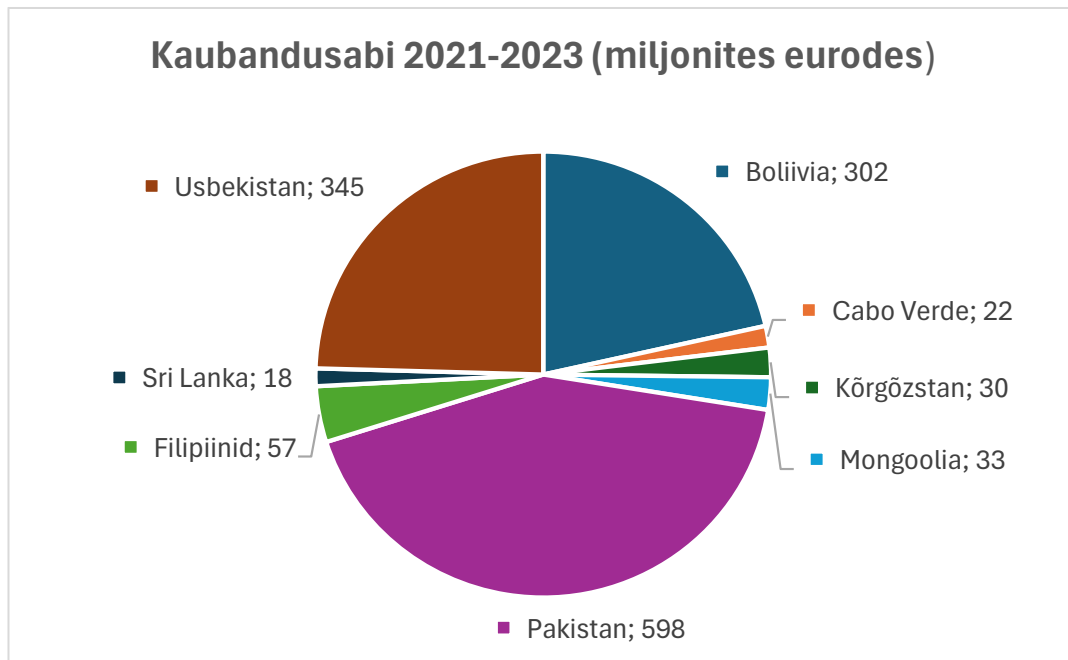
Töötajate õigustele keskenduti eriti kaubanduse abil inimväärsse töö edendamise projektis (2019–2021 ja 2022–2024, 6 miljonit eurot), mida rahastasid koos EL ja Soome ning mida viis ellu ILO. Projektiga edendati ILO põhiliste konventsioonide rakendamist seitsmes ELi erikordade GSP+ ja EBA alusel soodustatud riigis (Bangladesh, Cabo Verde, Mongoolia, Madagaskar, Mosambiik, Pakistan ja Filipiinid).

GSP raames soodustatud riikidele pakutava ELi abi teine suund on kaubandusabi algatus, mis on selgelt suunatud kaubanduse kasutamisele kestliku arengu vahendina⁴⁵. Kaubandusabi andes toetab EL partnerriike õige kaubanduskeskkonna loomisel, et edendada konkurentsivõimet ja jätkusuutlikku integreerimist maailma majandusse.

EL koos liikmesriikidega on alates algatuse käivitamisest olnud suurim kaubandusabi andja. 2023. aastal⁴⁶ toetas EL kaubandusabi algatuse raames 16,2 miljardi euroga partnerriike, kellest paljud on GSP alusel soodustatud riigid. GSP+ raames soodustatud riikidel aitab EL täita selle erikorra nõudeid, nagu on kirjeldatud eespool, kuid samal ajal toetab EL neid ka kava alusel pakutud soodustuste täielikul ärakasutamisel. Ajavahemikus 2021–2023 oli ELi

kaubandusabi kaheksale erikorra GSP+ raames soodustatud riigile (kokku 1,4 miljardit eurot) suunatud muu hulgas sellistesse valdkondadesse nagu taristu ehitamine, tootmisvõimsuse suurendamine (sealhulgas investeeringud kliimareformi ja väärtusahela arengusse), kaubavahetuse hõlbustamine, standardite rakendamine ja neile vastavuse tagamine.

Joonis 12. ELi kaubandusabi GSP+ raames soodustatud riikidele aastatel 2021–2023, kokku 1,4 miljardit eurot

Kaubandusabiga toetatakse ka 2021. aastal prioriteetsetesse valdkondadesse investeeringute kaasamiseks käivitatud juhtstrateegia „Global Gateway“⁴⁷ kohase kaubandust ja investeeringuid soodustava keskkonna loomist. Kooskõlas ELi geopoliitiliste eesmärkide ja kohustustega täita kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 on strateegia „Global Gateway“ eesmärk edendada arukaid, puhtaid ja turvalisi investeeringuid digi-, energia- ja transpordivaldkonnas ning tugevdada kogu maailmas tervishoiu-, haridus- ja teadussüsteeme, et toetada ning edendada seejuures universaalseid väärtusi ja rangeid standardeid, head valitsemistava ja läbipaistvust.

GSP teabeplatvormi kaudu toetas EL ka põhjaliku, läbipaistva ja tsentraliseeritud teabe andmist GSP kohta nii soodustatud riikidele, ettevõtjatele, kodanikuühiskonnale kui ka poliitikakujundajatele. 2019. aastal alguse saanud GSP teabeplatvormi projektiga suurendati spetsiaalse veebisaidi,⁴⁸ kirjalike väljaannete ja mitme teadlikkuse suurendamise ürituse kaudu Euroopas ja GSP raames soodustatud riikides teadlikkust üldisest tariifisoodustuste kavast, selle majanduslikust kasust ja järelevalvest ning parandati GSP läbipaistvust. Veebisaidi haldamine ja ajakohastamine jätkub ka uue GSP määruse alusel.

6. JÄRELDUSED

2012. aasta GSP määrusele vastava viimase GSP seiretsükli ajal (2023–2025) täitis kava jätkuvalt oma peamisi eesmärke, milleks on aidata kaasa soodustusi saavate riikide majanduslikele edusammudele ja kestlikule arengule.

ELi üldise tariifisoodustuste kava kaudu pakuti heldeid majanduslikke hüvesid nii partnerriikidele kui ka ELi importijatele ja tarbijatele, kusjuures kava toimis jätkuvalt

stabiilsuse ja prognoositavuse allikana kaubandusliku, majandusliku ja geopoliitilise ebastabiilsuse ajal.

2024. aastal imporditi GSP soodustusi kasutades ELi peaaegu 60 miljardi euro väärtuses kaupu, millest said kasu nii ELi importijad kui ka soodustatud riigid. Üldisemate suundumustega kooskõlas oli GSP soodustuste alusel toimuv koguimport ajavahemikus 2022–2024 kõikuv, kuid veidi kõrgemal tasemel kui enne COVID-19 kriisi, arvestades üldisest tariifisoodustuste kavast lahkuvaid suurimaid soodustatud riike.

Soodustatud riikide arvu ja impordi väärtuste alusel kuulusid kõige suuremaid soodustusi saavate riikide hulka endiselt EBA erikorra raames soodustatud vähim arenenud riigid, kellel oli ka suurim kasutusmäär (peaaegu 95 %). EBA suhteline tähtsus suureneb ka edaspidi, sest suurimad soodustatud riigid standardse GSP (India ja Indoneesia) ning GSP+ raames (Filipiinid) uuendavad oma kaubandussuhteid ELiga vabakaubanduslepingute alusel ega osale enam üldises tariifisoodustuste kavas. Tulevikku vaadates jätkub enamiku GSP raames soodustusi saavate riikide majandusolukorra paranemine ja mitu neist liigub selles suunas, et ÜRO võib nad vähim arenenud riikide hulgast välja arvata. See näitab, et arengu saavutamiseks tehtud jõupingutused on olnud edukad ja ELi GSP panusel on neis riikides olnud positiivne mõju.

Sellest tulenevalt väheneb ka edaspidi nende riikide arv, kes saavad soodustusi ELi ühepoolsete soodustuste kavast. GSP jääb aga endiselt tähtsaks, sest kava kohaldatakse sellest väljuvate riikide suhtes ka üleminekuperioodi jooksul ja EBA soodustusi pakutakse edasi teistele vähim arenenud riikidele, eelkõige Aafrikas. Võttes arvesse ELi EBA raames pakutavat ainulaadset tuge Aafrika riikidele, teevad komisjon ja Euroopa välisteenistus (nii peakorteri kui ka ELi delegatsioonide kaudu) ka edaspidi jõupingutusi, et parandada GSPga seotud teabevahetust ja dialoogi, suurendada EBA erikorra nähtavust, tundmist ja kasutuselevõttu Aafrika riikides.

Lisaks EBA erikorrale saadakse märkimisväärset kasu ka GSP+ raames: kogu GSP kava kümnest peamisest soodustuste saajast nelja suhtes kohaldatakse erikorda GSP+ ja peaaegu 20 % GSP alusel toimuvast koguimpordist ELi pärineb GSP+ raames soodustatud riikidest. Samal ajal täidab GSP+ jätkuvalt oma eesmärgi stimuleerida kestlikku arengut ja head valitsemistava, tuginedes rahvusvaheliselt kokku lepitud ja tunnustatud standarditele. Kuigi paljudes GSP+ raames soodustatud riikides on olukord senini raske, jääb GSP+ tänu igakülgsel järelevalvele ja dialoogile endiselt ainulaadseks võimaluseks pidada arutelusid ja parandada aja jooksul olukorda.

EL on pikendanud GSP kestust veel kümneks aastaks ja uus GSP määrus peaks jõustuma 1. jaanuaril 2027. Uute GSP normidega tagab EL, et kolme sihipärase korra alusel pakutakse atraktiivseid ühepoolseid kaubandussoodustusi ka edaspidi. Sellega kinnitab EL oma pikaajalist pühendumust toetada majanduskasvu ja kestlikku arengut partnerriikides üle kogu maailma, pakkudes heldeid, stabiilseid ja prognoositavaid kaubandustingimusi.

Käesolev aruanne ja sellele lisatud komisjoni talituste töödokumendid loovad tugeva aluse uute GSP normide kohaldamisele. See kehtib eelkõige praeguste GSP+ raames soodustatud riikide kohta, kes peavad esitama uuesti taotluse, kui nad soovivad ka edaspidi saada selle korra alusel soodustusi. Samuti kehtib see nende EBA erikorra raames soodustatud riikide kohta, kes soovivad taotleda GSP+ raames soodustatud riigi staatust pärast seda, kui nad arvatakse välja vähim arenenud riikide seast. EL on jätkuvalt pühendunud soodustatud riikide toetamisele ka selliste üleminekute ajal.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta määrus (EL) nr 978/2012 üldiste tariifsete soodustuste kava kohaldamise ning nõukogu määruse (EÜ) nr 732/2008 kehtetuks tunnistamise kohta.

² 2023 (JOIN(2023) 34 final).

³ Mõnda praeguse aruandlusperioodi alla kuuluvat elementi käsitleti juba eelmises, 2023. aasta aruandes (JOIN(2023) 34 final).

⁴ GSP standardse korra raames soodustatud riigid on Kongo Vabariik, Cooki saared, India, Indoneesia, Keenia, Mikroneesia, Nigeeria, Niue, Süüria, Tadžikistan ja Vanuatu.

⁵ GSP+ raames soodustatud riigid on Boliivia, Cabo Verde, Kõrgõzstan, Mongoolia, Pakistan, Filipiinid, Sri Lanka ja Usbekistan.

⁶ Komisjoni 29. septembri 2025. aasta delegeeritud määrus (EL) 2025/1951, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 978/2012 II, IV ja VII lisa, http://data.europa.eu/eli/reg_del/2025/1951/oj (edaspidi: „komisjoni 29. septembri 2025. aasta delegeeritud määrus (EL) 2025/1951“). ELi ja Indoneesia vahelisi kaubandussuhteid peaks edaspidi reguleerima ulatuslik majanduspartnerlusleping. Kõik käesolevas aruandes esitatud lingid on üle kontrollitud 28. aprilli 2026. aasta seisuga.

⁷ Komisjoni 28. novembri 2024. aasta delegeeritud määrus (EL) 2025/214, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 978/2012 II lisa Keenia osas, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2025/214/oj.

⁸ Komisjoni 12. märtsi 2024. aasta delegeeritud määrus (EL) 2024/1363, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 978/2012 IV lisa ja arvatakse Bhutan vähim arenenud riikide suhtes kohaldatava erikorra alusel soodustatud riikide loetelust välja, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2024/1363/oj.

⁹ Komisjoni 29. septembri 2025. aasta delegeeritud määrus (EL) 2025/1951.

¹⁰ Komisjoni 29. septembri 2025. aasta delegeeritud määrus (EL) 2025/1951.

¹¹ Toodete astmestamine tagab soodustuste andmise neile riikidele ja toodetele ning aitab vältida konkurentsipurvet GSP raames soodustatud riikide vahel.

¹² Komisjoni 14. detsembri 2023. aasta rakendusmäärus 2023/2780, millega muudetakse rakendusmäärust (EL) 2022/1039 seoses teatavatele GSP raames soodustatud riikidele antud teatavate tariifsete soodustuste peatamise pikendamisega. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/2780/oj.

¹³ Komisjoni 24. septembri 2025. aasta rakendusmäärus 2025/1909, millega sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 978/2012 rakenduseeskirjad seoses teatavatele GSP raames soodustatud riikidele antud teatavate tariifsete soodustuste peatamisega aastatel 2026–2028, http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1909/oj.

¹⁴ Komisjoni 11. märtsi 2024. aasta rakendusmäärus 2024/842, millega taaskehtestatakse kaitsemeetmed Kambodžast ja Myanmarist pärineva indica riisi impordi suhtes, http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2024/842/oj.

¹⁵ Komisjoni 19. juuni 2025. aasta rakendusmäärus 2025/1206 kestlikku arengut ja head valitsemistava stimuleeriva erikorra (GPS+) kohaste tariifsete soodustuste peatamise kohta Pakistanist pärit etanooli impordi suhtes, http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1206/oj.

¹⁶ https://policy.trade.ec.europa.eu/news/commission-proposes-new-eu-generalised-scheme-preferences-promote-sustainable-development-low-income-2021-09-22_en.

¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. novembri 2023. aasta määrus (EL) 2023/2663, millega muudetakse määrust (EL) nr 978/2012 üldiste tariifsete soodustuste kava kohaldamise kohta, <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/2663/oj>.

¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2026. aasta määrus (EL) nr 2026/1395 üldiste tariifsete soodustuste kava kohaldamise ning nõukogu määruse (EL) nr 978/2012 kehtetuks tunnistamise kohta, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2026/1395/oj>.

¹⁹ Viis rahvusvahelist konventsiooni ja lepingut on järgmised: lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll laste kaasamise kohta relvastatud konfliktidesse (2000); puuetega inimeste õiguste konventsioon (2007); ILO konventsioon nr 81 töökeskkonna järelevalve kohta (1947); ILO konventsioon nr 144 kolmepoolsete konsultatsioonide kohta (1976); kliimamuutusi käsitlev Pariisi kokkulepe (2015) ja rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon (2000).

²⁰ ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni Kyoto protokoll (1998).

- ²¹ Kõigi statistiliste andmete allikas: Eurostati kaubavahetusandmed nominaalväärtuses viimaste kättesaadavate valideeritud andmete alusel täisaasta kohta 2025. aasta septembri seisuga. GSP statistika hõlmab vaid kaupu, mis imporditi ELi turule, st ELis vabasse ringlusse lubatud kaupu. GSP statistika ei hõlma muud importi ELi, nagu kaubad, mis imporditi seestöötlemise tolliprotseduuri alusel või imporditi uuesti pärast välistöötlemise tolliprotseduuri. Konfidentsiaalsena registreeritud kaubavood ei ole esitatud GSP+ kasutusnäitajate ega 1. režiimi (tavapärane kaubandus) all, kuid kajastuvad kaubanduse kogunäitajates (4. režiim), https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/ext_go_agg_esms.htm#conf1537195068659.
- ²² Kongo, Cooki saared, India, Indoneesia, Keenia, Mikroneesia, Nigeeria, Niue, Süüria, Tadžikistan ja Vanuatu.
- ²³ Boliivia, Cabo Verde, Kõrgõzstan, Mongoolia, Pakistan, Filipiinid, Sri Lanka ja Usbekistan.
- ²⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240701-1>.
- ²⁵ GSP raames soodustatud tooted on liigitatud jaotistesse GSP määruse alusel. Teave selle kohta, milliseid CN-koode GSP jaotised sisaldavad, on esitatud määruse nr 978/2012 V lisas, [EUR-Lex-02012R0978-20250101-EN-EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eur-lex).
- ²⁶ Lisaks kohaldab EL olenemata üldistest tariifsetest soodustustest paljudes piirkondades nullmäära. Arusaadavalt kehtib see ka impordi suhtes GSP raames soodustatud riikidest, mis võimaldab neil saada kasu WHO reeglite alusel kohaldatavast enamsoodustusrežiimist, mille tulemusena suureneb nende tollimaksuvaba koguimport ELi ja seega ka kokkuvõtte tollimaksudele veelgi.
- ²⁷ Sektorid, kus kasutusmäär vähenes 2022–2023 kõige enam, olid toornahk ja nahk (S-08a) (98,8 %-lt 65,9 %-le), kork, õletooted ja punumismaterjalid (S-09b) (86,3 %-lt 62,2 %-le) ning tekstiilitooted (S-11a) (97,1 %-lt 83,3 %-le). Kõigis neis kolmes sektoris kasvas kasutamine järgmisel, 2024. aastal.
- ²⁸ Osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokoll.
- ²⁹ ÜRO piinamise ja ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise või karistamise vastane konventsioon.
- ³⁰ Püsivate orgaaniliste saasteainete Stockholmi konventsioon.
- ³¹ Ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsioon.
- ³² Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni Cartagena bioohutuse protokoll.
- ³³ COVIDi-eelse lähteväärtusena on esitatud 2019. aasta andmed.
- ³⁴ Kambodža ja Vietnami vahel lubati 2023. aastal kohaldada jalgrataste puhul laiendatud kumulatsiooni: komisjoni 19. septembri 2023. aasta otsus (EL) 2023/1810, milles käsitletakse Kambodža ja Vietnami vahelise laiendatud kumulatsiooni taotlust vastavalt delegeeritud määruse (EL) 2015/2446 artikli 56 lõikele 1 seoses päritolureeglitega, mida kohaldatakse delegeeritud määruse (EL) 2015/2446 kohase üldise tariifisoodustuste kava raames jalgrataste tootmiseks kasutatavate teatavate materjalide või osade suhtes, <http://data.europa.eu/eli/dec/2023/1810/oj>. Kambodža suhtes peatati EBA erikorra alusel antavad soodustused komisjoni 12. juuli 2020. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2020/550.
- ³⁵ 2026. aasta veebruaris esitas Bangladesh valitsus ÜRO-le ametliku taotluse oma riigi vähim arenenud riikide hulgast väljaarvamise edasilükkamiseks kolme aasta võrra.
- ³⁶ ÜRO Majandus- ja Sotsiaalnõukogu.
- ³⁷ São Tomé ja Príncipe ei kuulu enam vähim arenenud riikide hulka, kuid talle kohaldatakse EBA soodustusi 1. jaanuarini 2029, mil riik lahkub erikorrast.
- ³⁸ GSP määruse alusel Keeniale antud soodustused ei mõjuta turulepääsu eeliseid, mida võimaldavad muud vahendid, näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1076, millega teatavatest Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani (AKV) piirkonna riikide rühma riikidest pärit toodetele kohaldatakse korda, mis on sätestatud lepingutes, millega või mille tulemusel luuakse majanduspartnerlus (ELT L 185, 8.7.2016, lk 1–191). See kehtib eriti lõikelilledel kohta.
- ³⁹ Eurostat, Comexti andmebaas.
- ⁴⁰ <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/COMTD/LDCW73.pdf&Open=True>.
- ⁴¹ ÜRO kaubandus- ja arengukonverents.
- ⁴² UNCTAD, „The Generalized System of Preferences: How much does it matter for developing countries?“, UNCTAD/DITC/TSCE/2023/1, 2023, lk vii.
- ⁴³ 12. veebruari 2020. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2020/550 peatati osaliselt EBA soodustuste kohaldamine Kambodža suhtes.
- ⁴⁴ GSP määruse preambulis (põhjendus 4) on märgitud, et ELi ühine kaubanduspoliitika peab olema kooskõlas arengukoostöö valdkonda hõlmava liidu poliitikaga. 25. oktoobri 2012. aasta määrus (EL) nr 978/2012 üldise tariifisoodustuste kava kohaldamise kohta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0978>.
- ⁴⁵ Kaubandusabi on WTO ja OECD 2006. aasta algatus, mis on statistiliselt osa ametlikust arenguabist ja hõlmab järgmisi kategooriaid: tehniline abi kaubanduspoliitika ja reguleerimise, kaubandusega seotud taristu ja tootmisvõimsuse suurendamise valdkonnas.
- ⁴⁶ Viimane aasta, mille kohta on andmed kättesaadavad.

⁴⁷ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway_en.

⁴⁸ <https://gsphub.eu/>.